

SODANKYLÄN KUNTA

ARKTISEN LAPIN YMPÄRISTÖNSUOJELUN VALVONTASUUNNITELMA

2022-2025

Lapin Tähtikunta

Kunnanvirasto
PL 60
99601 Sodankylä

Puhelin 0400-618 870
www.sodankyla.fi
etunimi.sukunimi@sodankyla.fi

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	3
2	TOIMINTA-ALUEEN YMPÄRISTÖOLOSUHTEET JA MERKITTÄVIMMÄT PILAANTUMISEN VAARAA AIHEUTTAVAT TOIMINNOT	4
3	VALVOTTAVAT KOHTEET	8
3.1	Ympäristönsuojelulaki.....	8
3.1.1	Ympäristöluvanvaraiset, yleisen ilmoitusmenettelyn varaiset toiminnot ja rekisteröitävät toiminnot.....	8
3.1.2	Kertaluonteisen ilmoituksen varaiset toiminnot.....	9
3.1.3	Muu ympäristönsuojelulain mukainen valvonta	10
3.2	Jätelain mukainen valvonta	11
3.2.1	Rekisteröitävä jätteen keräystoiminta	11
3.2.2	Toiminta, jossa syntyy vaarallista jätettä	12
3.2.3	Jätelain yleinen valvonta	12
3.3	Maa-aineslain mukainen valvonta.....	13
3.4	Muu ympäristönsuojeluviranomaisen tekemä valvonta	13
3.4.1	Vesilain mukainen valvonta.....	13
3.4.2	Vesihuoltolain mukainen valvonta	13
3.4.3	Maastoliikenne- ja vesiliikennelain mukainen valvonta	14
3.4.4	Kemikaalilain mukainen valvonta	14
3.4.5	Merenkulun ympäristönsuojelulain mukainen valvonta.....	14
3.4.6	Ulkoilulain mukainen valvonta	14
4	RISKINARVIOINTI	14
5	VALVONTAOHJELMAN LAATIMINEN	15
6	VALVONTATOIMENPITEET	16
7	VALVONNAN MAKSULLISUUS	20
8	HENKILÖSTÖRESURSSIT JA TOIMIVALLAN SIIRTÄMINEN	20
9	VIRANOMAISTEN VÄLINEN YHTEISTYÖ	22

1 JOHDANTO

Sodankylän kunta / Arktisen Lapin ympäristönsuojelu hoitaa kuntalain 52 §:n mukaisen yhteistoimintasopimuksen nojalla Enontekiön, Inarin, Muonion, Utsjoen ja Sodankylän kuntien ympäristönsuojeluviranomaisen tehtävät. Kyseinen yhteistoiminta-alue on aloittanut toimintansa 1.1.2020. Tähän valvontasuunnitelmaan on koottu yhteistoiminta-alueen ympäristönsuojeluviranomaisen lainsäädännön nojalla tehtävä suunnitelmallinen valvonta sekä pääpiirteittäin myös muu ympäristönsuojeluviranomaisen tekemä valvonta.

Ympäristönsuojelulain (YSL 527/2014) 167 §:n mukaan valvontaviranomaisen on järjestettävä ympäristönsuojelulain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten valvonta niin, että se on laadukasta, säännöllistä ja tehokasta ja perustuu ympäristöriskien arviointiin. Säännös mahdollistaa myös tehtävien asettamisen tärkeysjärjestykseen, jos se on välttämätöntä tehtävien asianmukaiseksi hoitamiseksi.

Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen on valvottava ympäristöluvanvaraisia, ilmoitusmenettelynvaraisia ja rekisteröitäviä toimintoja säännöllisesti määräaikaistarkastuksin. Tarkastuskohteet ja -tiheys tulee määritellä ympäristöriskinarvioinnin perusteella. Ympäristönsuojelulain 168 §:n mukaan kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen on laadittava alueelleen säännöllistä valvontaa varten valvontasuunnitelma. Valvontasuunnitelmassa on oltava tiedot alueen ympäristöoloista ja pilaantumisen vaaraa aiheuttavista toiminnoista sekä käytettävissä olevista valvonnan voimavaroista ja keinoista. Suunnitelmassa on kuvattava valvonnan järjestämisen ja riskinarvioinnin perusteet ja valvonnasta vastaavien viranomaisten yhteistyö. Halutessaan ympäristönsuojeluviranomainen voi koota myös muiden valvomiensa säädösten mukaiset valvontatehtävät samaan suunnitelmaan. Valvontasuunnitelma on tarkistettava säännöllisesti.

Valvontasuunnitelman lisäksi kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen on laadittava ympäristönsuojelulain 168 §:n 4 momentissa tarkoitettu valvontaohjelma toimintojen suunnitelmallisesta valvonnasta. Valvontaohjelmaan kootaan tiedot valvottavista kohteista ja määritellään ympäristöriskien arvioinnin perusteella laitoskohtaiset määräaikaistarkastukset ja muut valvontatoimenpiteet. Valvontaohjelma tehdään vuosittain ja pidetään jatkuvasti ajan tasalla mm. päivittämällä uudet ja poistuvat laitokset ohjelmaan. Valvontaohjelma on hallintolain (434/2003) 39 §:n nojalla ei-julkinen asiakirja.

Jätelain (646/2011) 124 §:n mukaan kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen on laadittava jätelain 100 §:ssä tarkoitettujen jätteen ammattimaisen keräyksen valvontaa varten suunnitelma. Suunnitelman tulee perustua arviointiin jätteistä ja jätehuollosta aiheutuvista riskeistä ja ympäristövaikutuksista. Suunnitelmassa tulee esittää tarkastusten tavoitteet ja painopisteet, suunnitelman kattava maantieteellinen alue, suunnitellut tarkastukset ja niiden tiheys, tarkastuksiin osallistuvat viranomaiset ja niiden yhteistyötä koskevat järjestelyt sekä muut tarkastusten asianmukaiseksi toteuttamiseksi tarpeelliset seikat. Jätelain mukainen valvontasuunnitelma voidaan yhdistää ympäristönsuojelulain 168 §:n 4 momentissa tarkoitettuun ympäristönsuojelulain mukaiseen valvontaohjelmaan.

Ympäristönsuojelulain 168 §:ssä ja jätelain 124 §:ssä säädetyt valvontavelvoitteet kattavat vain pienen osan kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle kuuluvista valvontavelvoitteista ja muista velvoitteista. Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen valvontavelvoitteista ja muista tehtävistä määrätään lisäksi maa-aineslain (555/1981), vesilain (587/2011), kemikaalilain (599/2013), maastoliikennelain (1710/1995), vesiliikennelain

(463/1996), vesihuoltolain (119/2001), merenkulun ympäristönsuojelulain (1672/2009) ja ulkoilulain (606/1973) sekä näiden nojalla annettujen asetusten ja määräysten nojalla.

Valvontasuunnitelman ja -ohjelman tavoitteena on tehostaa valvontaa ja pyrkiä mahdollisimman hyvään vaikuttavuuteen kohdentamalla valvonta ympäristönsuojelun kannalta merkittävimpiin tehtäviin. Valvonnan tavoitteena on laadukas ja tehokas valvonta, joka puuttuu epäkohtiin riittävän ajoissa. Suunnitelmallisen valvonnan kohdistamiseen käytetään riskinarviointia, jolloin valvonta kohdistuu ympäristövaikutuksiltaan ja riskeiltään merkittävimpiin kohteisiin. Laitosten valvonta on vuosia jatkuvaa, pitkäjänteistä työtä. Toiminnanharjoittajan ja valvontaviranomaisen välille syntyvä säännöllinen yhteydenpito edesauttaa ympäristönsuojelun kannalta parhaan toimintatavan tavoitteen toteutumista. Kun yhteydenpito on säännöllistä, myös lupien muutostarpeet tulevat ajoissa esille, lupahakemukset saadaan ajoissa vireille, eikä lupien käsittely viivästyä kohtuuttomasti rakennus- tai muiden suunnitelmien toteuttamista. Toiminnanharjoittajan on myös helpompi lähestyä viranomaista saadakseen tietoa esim. muuttuvien ympäristösäädösten ja -vaatimusten tulkitsemiseen.

Tässä valvontasuunnitelmassa on pyritty esittämään tärkeimmät valvonnan resursseja kuluttavat kohteet, lainsäädäntö ja menetelmät. Valvontasuunnitelma ei ole kattava muilta kuin ympäristönsuojelun lakisäateisiltä osilta (ympäristönsuojelulaki 168 §, jätelaki 124 §). Valvontasuunnitelmaa tullaan tarkentamaan ja siihen lisätään valvontaan liittyviä asioita aina tarvittaessa.

2 TOIMINTA-ALUEEN YMPÄRISTÖOLOSUHTEET JA MERKITTÄVIMMÄT PILAANTUMISEN VAARAA AIHEUTTAVAT TOIMINNOT

Arktisen Lapin ympäristönsuojelun toiminta-alueella asuu noin 20 500 asukasta. Valvonta-alue on erittäin laaja: 45 627 km². Koko Lapin maakunnan pinta-ala on noin 100 366 km². Koko alueen pinta-alasta vesistöä on noin 8,3 %. (Taulukko 1).

Taulukko 1. Väestömäärä, kuntien pinta-alat ja vesistön osuus pinta-alasta Arktisen Lapin ympäristönsuojelun toiminta-alueella.

Alue	Väestö ¹⁾	Pinta-ala (km ²) ²⁾	Vesistön osuus (%)
Enontekiö	1 808	8 464	4,88 413
Inari	6 862	17 334	13,14 2277
Muonio	2 297	2 040	6,57 134
Sodankylä	8 266	12 417	5,87
Utsjoki	1 219	5 372	4,21 226
Koko alue	20 452	45 627	8,28 3780

1) Tilastokeskuksen tilasto 31.12.2021

2) Maanmittauslaitos: Suomen pinta-ala kunnittain

Sodankylä

Pinta-alaltaan Suomen toiseksi suurin kunta Sodankylä sijaitsee Keski-Lapissa pohjoisen havumetsävyöhykkeen pohjoisosassa. Vuoden keskilämpötila alueella on -0,4 °C

ja keskimääräinen vuotuinen sademäärä 500-550 mm (vuosina 1981-2010, lähde: Ilmatieteen laitos). Lumipeitteinen aika alueella kestää yleensä vähän yli puoli vuotta loka-marraskuun vaihteesta toukokuulle saakka.

Sodankylän väestötiheys on 0,74 asukasta/km². Asutus on keskittynyt kirkonkylään ja sen lähiympäristöön, mutta myös haja-asutusta ja pieniä kyläkeskittyymiä on runsaasti. Vilkkaasti liikennöity valtatie 4 kulkee kunnan läpi etelä-pohjoissuunnassa. Alueen suurin työllistäjä on Sodankylän kunta. Kunnan teollisuustyönantajista merkittävin on Boliden Oy:n Kevitsan monimetallikaivos. Kaivannaisteollisuus on kunnassa nopeimmin kasvava tuotantoala. Kevitsan lisäksi alueella on Pahtavaaran kultakaivos. Vireillä on Anglo American Oy:n Sakatin kaivoshanke sekä Rubert Resources Oy:n Ikkarin alueen kultakaivoshanke. Merkittäviä aloja kunnan elinkeinorakenteessa ovat myös biotalous (maa- ja metsätalous sekä poronhoito), matkailu sekä tiede ja tutkimus (mm. geofysiikan ala).

Sodankylä sijaitsee pääosin Kemijoen vesistöalueella. Sodankylän suurin luonnonjärvi on Unari, jonka pinta-ala on noin 29 km². Kunnan pohjoisosassa sijaitsevat 1960-luvulla rakennetut Lokan ja Porttipahdan tekoaltaat, joiden pinta-ala on yhteensä noin 500 km². Alueen suurin joki on Kitinen, jonka latvajokia ovat mm. Jeesiöjoki, Sattanen ja Luiro. Kitinen laskee Kemijokeen Pelkosenniemellä. Jokien ekologinen tila on pääosin hyvä ja joidenkin latvajokien ekologinen tila jopa erinomainen (Ympäristöhallinnon karttapalvelu Karpalo). Lokan ja Porttipahdan tekojärvien ekologinen tila on tyydyttävä, kun taas pääosa pienemmistä järivistä on hyvässä ekologisessa tilassa (Ympäristöhallinnon karttapalvelu Karpalo). Kirkonkylällä ja kunnan suurimmissa matkailukeskuksissa sekä useimmissa kylissä vesi- ja viemärihuollosta vastaavat kunnalliset tai paikalliset vesihuoltoyritykset. Osa haja-asutuksesta on vesijohto- ja viemäriverkoston ulkopuolella.

Sodankylässä on verrattain tasaisista pinnanmuodoista johtuen runsaasti aapasaita, joista useimmista on muodostettu luonnonsuojelualueita tai ne kuuluvat soidensuojeluohjelmaan. Luonnonsuojelualueita kunnan pinta-alasta on noin 28 %. Suurimmat soidensuojelualueet ovat Viiankiaapa ja Pomokaira-Tenniöaapa, joista molemmat kuuluvat myös Natura 2000-alueisiin. Kunnan alueella on myös lukuisia luonnonsuojeluohjelmiin kuuluvia alueita kuten Koitelaiskairan luonnonpuisto ja Pomokaira. Sodankylän alueella sijaitsee lisäksi kaksi kansallispuistoa, Urho Kekkosen kansallispuisto (UK-puisto) ja Pyhä-Luosto, joista ensin mainittu sijaitsee kunnan pohjoisosassa ja jälkimmäinen kunnan eteläosassa. Useimmat luonnonsuojelualueet ja luonnonsuojeluohjelmiin kuuluvat alueet kunnassa kuuluvat myös Natura 2000-alueisiin.

Merkittävin ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttava toimiala kunnassa on kaivosteollisuus. Kaivostoiminnasta aiheutuvat riskit arvioidaan suurimmiksi, koska kaivokset ovat yleensä suuria toimintayksiköitä, joista ongelmatilanteissa voi levitä ympäristöön suuria määriä pilaantumista tai sen vaaraa aiheuttavia päästöjä. Lisäksi kaivostoiminnasta aiheutuvat päästöt voivat levitä laajalle alueelle varsinkin vesistöissä. Pienempien toimintojen pilaantumista aiheuttavien päästöjen vaikutukset jäävät yleensä paikallisiksi.

Inari

Inari on pinta-alaltaan Suomen suurin kunta. Vuosien 1991-2020 lämpötilakeskiarvo Inarissa oli 0,0 °C ja keskimääräinen sademäärä 507 mm. Inarissa on erilaisia suojelualueita noin 10 950 km², joka on yli 72 % maapinta-alasta, josta taas erämaa-alueita on 6 030 km². Inarin kunnassa sijaitsevat Lemmenjoen kansallispuisto ja osa Urho Kekkosen kansallispuistoa.

Inarin kunnan väestötiheys on 0,46 as/km². Kunnan suurimmat kylät ovat Ivalo, joka toimii myös hallinnollisena keskuksena, ja Inarin kirkonkylä, joka taas on saamelaiskulttuurin keskus. Inarissa sijaitsee saamelaisten parlamenttirakennus ja kulttuurikeskus Sajos. Inari on Suomen ainoa nelikielinen kunta. Suurimmat työnantajat Inarissa ovat Inarin kunta, Rajavartiolaitos ja Metsähallitus. Kunnan talous nojaa vahvasti matkailuun ja siihen sisältyvään elämystalouteen, minkä lisäksi auto- ja rengastestaus ovat kehittyneet tärkeiksi elinkeinotoimialoiksi. Inari on tärkeää poronhoitoaluetta.

Inarijärvi on Suomen kolmanneksi suurin järvi (1 043 km²) ja kaikkiaan sisävesipinta-ala on Suomen kunnista suurin. Ivalojoki on Paatsjoen vesistöalueen suurin joki, jonka kevättulvat alkavat yleensä huhtikuun lopussa. Tulvia aiheuttavat useimmiten jääpadoit, mutta myös lumen seurauksena syntyvät vesistötulvat ovat yleisiä. Inarin kunnan alueella vesistöjen ekologinen tila on vuoden 2019 luokittelussa pääosin erinomainen tai hyvä. Inarijärvi on ekologiseltaan luokittelultaan hyvä. Sen eteläosassa on joki, jonka luokittelu vuoden 2013 luokittelussa on ollut huono ja vuoden 2019 luokittelussa välttävä ja huono.

Ympäristöä kuormittavia toimintoja ovat yhdyskunnat ja haja-asutus jätevesineen, kul-lankaivu, maa-ainesten otto ja siihen liittyen mahdolliset pilaantuneet maat, sekä met-sätalous. Maatalouden merkitys vesistökuormittajana on kokonaisuudessaan vähäi-nen ja vaikutukset jäävät yleensä paikallisiksi. Kasvinviljelytilat tuottavat pääosin hei-nää poroille. Veden laadussa on havaittu ongelmia oikeastaan vain silloin, kun poroja on talvisaikaan ruokittu vesistöjen jäällä tai rannalla.

Muonio

Muonion kunnan asutus ja palvelut ovat keskittyneet Muonion keskustaajamaan, jossa asuu noin puolet kuntalaisista. Muonion kirkonkylällä ja Oloksella toimii kunnan vesi- ja viemärlaitos. Matkailu on alueen merkittävin elinkeino. Lisäksi alueella on kylmätek-nologiaa sekä poro- ja luontaiselinkeinoja.

Muonion eteläosassa maisemaa hallinnoi metsäiset vaarat, jotka muuttuvat pohjoi-seen mentäessä tunturimaastoksi. Muonion alueella sijaitsevat Pallastunturit kuuluvat pitkään Ounasselän tunturijaksoon.

Muonion alueella sijaitsevat suurimmat ovat Jerisjärvi, Äkäsjärvi, Vuontisjärvi ja Kan-gosjärvi. Muonion kunnan länsirajalla kulkee Suomen ja Ruotsin välinen rajajoki, Muo-nionjoki, joka on toinen säännöstelemättömistä joista Suomessa. Muonion vesistöjen ekologinen tila on hyvä tai erinomainen.

Suojeltuja alueita Muoniossa on Pallas-Yllästunturin kansallispuisto, Oloksen luonnon-suojelualue, Madeojankuusikko (lehtojen suojeluohjelma), Pakasaivon ja Harjujärven alueet (harjijensuojeluohjelma) sekä Tornio-Muonionjoen ja Muoniojärvi-Utkujoen ve-sistöalueet (Natura 2000 suojelualue).

Pallas-Yllästunturin kansallispuistossa tehdään paljon tutkimuksia, joista suuri osa liit-tyy kansainvälisiin ilmanlaadun seurantatutkimuksiin. Tutkimuksissa onkin todettu, että Pallaksen alueella on maailman puhtain ilma. Muita tärkeitä tutkimusaiheita ovat met-sänrajametsät, matkailun ympäristövaikutukset sekä myyräpopulaatioiden ekologia ja kannanvaihtelut.

Valtatie 21:n vilkas rekkaliikenne aiheuttaa ympäristöriskin ja vaikuttaa alueen melu-olosuhteisiin. Matkailu aiheuttaa mm. luonnon kulumista ja lisääntyviä liikennemääriä.

Roskaantuminen ja muu epäasiallinen jätteiden käsittely aiheuttaa erityisesti haja-asutusalueella viihtyisyyden vähenemistä, terveysvaikutuksia ja ympäristöpilaantumisen riskiä. Yksittäisiä ympäristövaikutuksia aiheuttavia laitoksia Muonion kunnan alueella on jätevedenpuhdistamo, autotestiradat, ampumaradat, maa-ainesten otto- ja louhintapaikat sekä polttoaineiden jakeluasemat.

Enontekiö

Enontekiön kunnan asukastiheys on 0.24 asukasta/ km². Asutusta ja palveluita on keskustaajama Hetan lisäksi runsaasti myös muun muassa Kilpisjärven ja Karesuvannon kylillä. Kirkonkylällä ja kunnan suurimmissa kylissä vesi- ja viemärihuollosta vastaavat Enontekiön vesihuolto Oy. Osa kylistä ja haja-asutusalueet ovat vesijohto- ja viemäriverkoston ulkopuolella. Matkailu on alueen merkittävin elinkeino. Lisäksi alueella on poro- ja luontaiselinkeinoja, pienimuotoista jalostustoimintaa sekä tieteellistä tutkimusta.

Suurimman osan Enontekiöstä muodostavat karut, puuttomat alueet ja etenkin jokivarsia reunustavat suot. Jokainen Suomen yli tuhatmetrinen huippu ja 60 prosenttia Suomen tuntureista sijaitsee Enontekiöllä. Enontekiön eliöstö poikkeaa sen verran muusta Suomesta, että kasvi- ja eläinmaantieteessä Enontekiö muodostaa oman alueensa, Enontekiön Lapin. Enontekiön suurtuntureilla Kilpisjärven alueella kasvaa peräti 40 putkilokasvilajia, joita ei tavata missään muualla Suomessa. Kuusen kasvialueen pohjoisraja kulkee suurin piirtein Enontekiön etelärajalalla, ja männynkin kasvialue ulottuu vain noin 20 kilometriä Hetasta pohjoiseen. Tätä pohjoisempaa ainoita puulajeja ovat tunturikoivu, metsähaapa ja pajut.

Useiden suurten jokien lähteet ovat Enontekiöllä: esimerkiksi Muonionjoki, Ounasjoki, Ivalojoen ja Tenojoen yksi alkuaara alkavat kunnan alueelta. Suurimpia järviä ovat Pöyrisjärvi, Kilpisjärvi ja Ounasjärvi. Enontekiön vesistöjen ekologinen tila on pääosin erinomainen.

Kunnan kokonaispinta-alasta 70 % kuuluu erinäisiin suojelualueisiin, muun muassa Pallas-Yllästunturin kansallispuisto Ounastuntureiden alueella, Mallan luonnonpuisto sekä Käsivarren, Puljun, Pöyrisjärven ja Tarvantovaaran erämaa-alueet. Lisäksi useita alueita kuuluu erilaisiin luonnonsuojeluohjelmiin, kuten Natura 2000 -verkostoon sekä harjujen ja soiden suojeluohjelmiin.

Valtatie 21:n vilkas rekkaliikenne aiheuttaa ympäristöriskin ja vaikuttaa alueen meluolosuhteisiin. Matkailu aiheuttaa mm. luonnon kulumista ja lisääntyviä liikennemääriä. Roskaantuminen ja muu epäasiallinen jätteiden käsittely aiheuttaa erityisesti haja-asutusalueella viihtyisyyden vähenemistä, terveysvaikutuksia ja ympäristöpilaantumisen riskiä. Yksittäisiä ympäristövaikutuksia aiheuttavia laitoksia Enontekiön kunnan alueella on Hetan lentokenttä, jätevedenpuhdistamot, ampumaradat, maa-ainesten otto- ja louhintapaikat sekä polttoaineiden jakeluasemat.

Utsjoki

Utsjoki on Suomen ja myös Euroopan unionin pohjoisin kunta, ollen valtatie 4:n pohjoinen päätepiste. Pulmankijärvi on Utsjoen suurin, ja ainoa yli 10 km² kokoinen, järvi. Kunnan pinta-alasta noin 80 % on natura-, luonnonsuojelu- ja erämaa-alueita. Utsjoella sijaitsee Kevon luonnonpuisto, jonka osuus kunnan pinta-alasta on 13 %.

Kunnan kyliä ovat Utsjoen kirkonkylä, Karigasniemi/Outakoski ja Nuorgam, ja asutus on keskittynyt Suomen ja Norjan välisen rajajoen, Tenon, varrelle. Asukastiheys Utsjoella on 0,23 as/km² ja sen naapurikunnat ovat Suomen puolella Inari ja Norjan puoleiset Karasjoki, Tana ja Uuniemi. Utsjoki on Suomessa ainoa saamelaisenemmistöinen kunta. Tärkeimmät elinkeinot Utsjoella ovat rajakauppa, poro- ja luontaistalous sekä matkailu.

Vuosilta 1991-2020 sademäärän keskiarvo Utsjoella on ollut 484 mm ja keskilämpötila -1,1 °C, Tenojoen vesistöalue on Suomen pohjoisin alue, ja sen pääjoki on Tenojoki. Teno on leveä ja se virtaa syvässä kanjonissa, minkä takia jäiden lähdön seurauksena syntyvä tulva ei yleensä kastele rakennuksia. Utsjokilaakso kuuluu valtakunnallisesti arvokkaisiin maisema-alueisiin.

Kuormitusta ympäristöön tulee muun muassa yhdyskunnista, haja- ja loma-asutusten jätevesistä, metsätaloudesta ja pilaantuneista maa-alueista. Maatalouden osuus kuormituksesta on varsin vähäinen muun muassa alhaisesta väkiluvusta johtuen, mutta veden laadussa on kuitenkin havaittu ongelmia porojen talviaikaisen ruokinnan tapahduttua vesistöjen jäällä tai ranta-alueilla.

Vesistöjen tila Utsjoen kunnan alueella on pääosin erinomainen. Jäämereen laskevissa vesistöissä jokivedet ovat lähes kaikki erinomaisessa tilassa vuoden 2019 luokittelussa.

Arktisen Lapin ympäristönsuojelun alueen ympäristöhallinnon luokittelemat pohjavesialueet

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus on tehnyt pohjavesialueiden uudelleen luokittelua alueella. Laki luokitus- ja rajausmuutoksiin liittyen tuli voimaan vuonna 2015. Luokitusmuutokset on tehty Sodankylän alueella valmiiksi vuonna 2019. Muonion alueella luokitusmuutokset tullaan tekemään ympäristöhallinnon järjestelmiin kevään 2022 aikana. Inarin, Utsjoen ja Enontekiön alueilla luokitus työ on vielä kesken. Uudelleen luokittelun myötä ns. III luokan alueet tulevat joko nousemaan korkeampaan luokkaan tai poistuvat luokituksesta kokonaan. Jatkossa uutena luokituksena on E-luokka eli pohjavesialue, jonka pohjavedestä pintavesi- tai maaekosysteemi on suoraan riippuvainen. Arktisen Lapin ympäristönsuojelun alueella oli ennen luokitus työ alkua satoja III luokan pohjavesialueita, yksistään Enontekiöllä niitä on yli 300 kpl. Luokitus työ jatkunee vielä joitakin vuosia.

3 VALVOTTAVAT KOHTEET

3.1 Ympäristönsuojelulaki

3.1.1 Ympäristöluvanvaraiset, yleisen ilmoitusmenettelyn varaiset toiminnot ja rekisteröitävät toiminnot

Ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavista ympäristöluvanvaraisista toiminnoista säädetään ympäristönsuojelulain 27 §:ssä ja liitteessä 1. Näille toiminnoille on valtioneuvoston asetuksella (713/2014) säädetty erikseen toimivaltarajat, joissa määritellään, mitkä toiminnot kuuluvat kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen toimivaltaan. Arktisen Lapin ympäristönsuojelun alueella on ympäristöluvanvaraisia toimintoja tällä hetkellä noin 85 kpl. Lisäksi yleisen ilmoitusmenettelyn piiriin kuuluvia toimintoja on tiedossa 17 kpl. Lisäksi tietoon on tullut toiminnassa olevia kohteita, joilla ei ole tarvittavaa lupaa, mutta ovat ympäristöluvanvaraisia toimintoja. Osasta näistä hakemus on vireillä. Alueella on myös luultavimmin lisäksi toimintoja, joista lupaviranomaisella ei

ole tässä vaiheessa tietoa, mutta jotka ovat luvanvaraisia (tai ilmoitusmenettelyn varaisia tai rekisteröitäviä) toimintoja. Näiden osalta veloitetaan toiminnanharjoittaja hakemaan ympäristönsuojelulain mukaiseen menettelyyn, kun kyseisiä toimintoja tulee viranomaisen tietoon.

Ympäristönsuojelulain nojalla rekisteröitävien toimintojen (mm. pohjavesialueiden ulkopuolella olevat jakeluasemat ja asfalttiasemat) valvonta perustuu jälkivalvontaan. Valvonta kuuluu kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle. Rekisteröinti on luonteeltaan kirjaamistoimenpide, jossa ei tehdä päätöstä eikä anneta määräyksiä. Toimintojen minimivaatimukset on annettu toimialakohtaisilla asetuksilla, joiden noudattamista valvotaan muun muassa määräaikaistarkastuksilla. Rekisteröityjä toimintoja on Arktisen Lapin ympäristönsuojelun alueella noin 60 kpl. Kunnassa on myös toimintoja, joita ei vielä ole rekisteröity, mutta jotka ovat vireillä. Osa ympäristöluvanvaraisista toiminnoista on siirtynyt tai on siirtymässä lakimuutosten myötä jatkossa rekisteröitäviksi toiminnoksi. Osa rekisteröimättömiä toimintoja koskien on toiminnasta riippuen erilaisia siirtymäsäännöksiä siitä, milloin rekisteröinti viimeistään on tehtävä.

Taulukko 1. Koontitaulukko Arktisen Lapin ympäristönsuojelun toimialueella tiedossa olevista ympäristönsuojelulain nojalla ja valvontasuunnitelman perusteella valvottavista kohteista.

toiminto	Sodankylä	Inari	Muonio	Enontekiö	Utsjoki	yhteensä
Kivenlouhinta/murskaus	11	13	5	2	1	32
betonitehdas	1	1	0	0	0	2
tekstiilien vesipesula	1	0	0	0	0	1
koiratarha	1	0	0	0	0	1
eläinsuoja	6	2	1	1	1	11
jäteasema	0	1	1	1	1	4
jätteenkäsittely	3	4	1	0	1	9
maankaatopaikka	2	3	0	0	1	6
lentopaikka	1	2	0	1	0	4
moottoriurheilurata	1	7	4	1	0	13
teurastamo	0	0	0	0	1	1
sahalaitos	0	1	0	0	0	1
ampumarata	8	3	2	3	1	17
asfalttiasema	4	6	1	0	0	11
jakeluasema	12	14	7	5	8	46
lämpölaitos	2	2	1	0	0	5
yhteensä	53	59	23	14	15	164

3.1.2 Kertaluonteisen ilmoituksen varaiset toiminnot

Ympäristönsuojelulain 118 §:n nojalla melua ja tärinää aiheuttavasta tilapäisestä toiminnasta tulee tehdä ilmoitus. Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen tekee ilmoituk-

sen perusteella päätöksen. Viranomaisen mahdollisuudet puuttua toimintaan rajoittuvat lähinnä kehotuksiin tai erityisen merkittävän haitan osalta hallintopakon käyttöön. Melua ja tärinää aiheuttavien toimintojen osalta ei tehdä suunnitelmallista valvontaa.

Koeluonteisesta toiminnasta (YSL 119 §) tulee tehdä ilmoitus. Koeluonteisen toiminnan tarkastustarpeen määrittämisessä otetaan huomioon toiminnan ajallinen kesto ja toimintaan liittyvät ympäristöriskit. Ilmoitusmenettely mahdollistaa toiminnan aloittamisen ilman ympäristölupaa esim. uuden tekniikan, raaka- tai polttoaineen, valmistus- tai polttomenetelmän, puhdistuslaitteen ja jätteen laitos- tai ammattimaisen käsittelyn vaikutusten, käyttökelpoisuuden tai muun seikan selvittämiseksi. Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen tekee ilmoituksesta päätöksen.

Ympäristönsuojelulain 120 §:n mukaan poikkeuksellisesta tilanteesta (onnettomuus, tuotantohäiriö, rakennelman tai laitteen purkaminen tai muu vastaava), josta syntyy päästöjä tai syntyy jätettä siten, että siitä voi aiheutua välitöntä ja ilmeistä pilaantumisen vaaraa tai aiheutuu erityisiä toimia jätehuollossa, on toiminnasta vastaavan ilmoitettava valvontaviranomaiselle. Tällaisissa tapauksissa on aina tehtävä tarkastus ja asiasta tehdään päätös.

3.1.3 Muu ympäristönsuojelulain mukainen valvonta

Poikkeukselliset tilanteet

Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen tehtäviin kuuluu ympäristönsuojelulain 169 §:n perusteella tarkastaa toiminta tai selvittää tilanne muulla tavoin asianmukaisesti, jos onnettomuuden, haitasta tehdyn ilmoituksen, luvan noudattamatta jättämisen tai muun seikan vuoksi on aihetta olettaa, että toiminnasta aiheutuu terveyshaittaa tai merkittävää muuta ympäristönsuojelulain 5 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua seurausta tai sen vaaraa. Poikkeuksellisen tilanteen tarkastamisen vireillepano-oikeudesta säädetään ympäristönsuojelulain 186 §:ssä.

Määräykset pilaantumisen ehkäisemiseksi ja vireillepanoasiat

Ympäristönsuojelulain 180 §:n nojalla kunnan ympäristönsuojeluviranomainen voi tekemänsä tarkastuksen perusteella antaa muuta kuin ympäristöluvanvaraista tai rekisteröitävää ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavaa toimintaa koskevan yksittäisen määräyksen, joka on tarpeen pilaantumisen ehkäisemiseksi. Annettua määräystä on valvottava.

Ympäristönsuojeluasioissa vireillepano-oikeus on määritelty laajasti koskemaan asianosaisen ja valvontaviranomaisen ohella yhdistyksiä, kuntia ja muita viranomaisia. Kirjallinen vireillepano edellyttää aina viranomaiselta asian selvittämistä ja valituskelpoisen päätöksen antamista vireillepanon johdosta.

Muut valvontakohteet

Valtioneuvoston asetus eräiden maa- ja puutarhataloudesta peräisin olevien päästöjen rajoittamisesta (1250/2014, ns. nitraattiasetus) koskee kaikkia eläinsuojia, ts. myös niitä, jotka eivät ole luvanvaraisia. Nitraattiasetuksen valvonta kuuluu kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle. Nitraattiasetuksen 9 §:n nojalla tehtävät ns. aumausilmoitukset käsittelee ja valvoo kunnan ympäristönsuojeluviranomainen. Valvontaa tehdään lähinnä haittailmoitusten perusteella. Lisäksi toiminnanharjoittajille on lähetetty ohjeistuskirje nitraattiasetuksen vaatimuksista. Ainakin osaan näistä toiminnoista on tarkoitus tehdä tarkastuksia resurssien puitteissa.

Haja-asutusalueen jätevesien käsittelyä viemäriverkostojen ulkopuolisilla alueilla säädelään valtioneuvoston asetuksella (157/2017). Asetuksen toteutumista valvotaan pääosin rakennusvalvontaviranomaiselle annettavilla lausunnoilla MRL:n mukaisten hakemusten käsittelyn yhteydessä. Lisäksi ympäristönsuojelulain, hajajätevesiasetuksen ja kuntien ympäristönsuojelumääräysten mukaisia vaatimuksia valvotaan haittailmoitusten perusteella. Suunnitelmalliseen valvontaan ei ole resursseja käytettävissä. Varsinkin pohjavesialuilla ja vesistöjen läheisyydessä (alle 100 metriä) olisi tarvetta tehdä suunnitelmallista valvontaa jatkossa.

3.2 Jätelain mukainen valvonta

Jätelaissa säädetään ympäristönsuojeluviranomaiselle velvollisuus valvoa jätelain nojalla rekisteröitäviä toimintoja ja toimintaa, jossa syntyy vaarallisia jätteitä. Toimivaltaisen viranomaisen on määräajoin tarkastettava sellaiset laitokset ja yritykset, joiden toiminnassa harjoitetaan jätteen laitos- ja ammattimaista käsittelyä; syntyy vaarallista jätettä; harjoitetaan jätteen ammattimaista kuljettamista tai keräystä; toimitaan jätteen välittäjänä tai toteutetaan jätteen kansainvälisiä siirtoja. Luvanvaraisen tai rekisteröitävän toiminnan osalta valvoja on luvan valvontaviranomainen tai rekisteröinnin tehnyt viranomainen. Vastuu vaarallisia jätteitä tuottavan toiminnan valvonnasta on kuitenkin jakamaton kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen ja valtion valvontaviranomaisen (ELY-keskus) välillä. Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen tarkastusvelvollisuus koskee sen valvomia ympäristöluvanvaraisia jätteen käsittelytoimintoja ja jätelain mukaisesti rekisteröitävää jätteen keräystä. Jätteen kansainvälisiä siirtoja valvotaan muun tarkastustoiminnan yhteydessä tarvittaessa. Valvontatoimista peritään maksua ympäristönsuojeluviranomaisen taksan mukaisesti. Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen on jätelain 124 §:n mukaan laadittava suunnitelma jätelain 100 §:ssä tarkoitetun jätteen ammattimaisen keräyksen valvontaa varten. Suunnitelma voidaan liittää osaksi ympäristönsuojelulain mukaista valvontaohjelmaa.

3.2.1 Rekisteröitävä jätteen keräystoiminta

Jätteen ammattimaista keräystoimintaa harjoittavan on jätelain 100 §:n mukaan tehtävä ilmoitus kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle toiminnan merkitsemiseksi jätehuoltorekisteriin. Ilmoituksen avulla kunnan ympäristönsuojeluviranomainen saa tiedon valvottavasta toiminnasta. Lisäksi ympäristöluvanvaraisen jätteen käsittelytoiminnan harjoittajan tulee esittää lupaviranomaiselle suunnitelma jätteen käsittelyn seurannan ja tarkkailun järjestämiseksi. Jätteen keräystoiminta tulee tarkastaa säännöllisesti asianmukaisen jätehuollon varmistamiseksi.

Rekisteröitävistä jätteen keräyspisteistä valtaosa on hyötyjätteen keräyspisteitä. Keräyspisteitä on Arktisen Lapin ympäristönsuojelun alueella rekisteröity noin 70-80 kpl. Keräyspisteiden rekisteröintitiedot ovat tällä hetkellä vajaat, johtuen osittain vaihtuneesta ympäristöhallinnon järjestelmästä, jonne rekisteröinti tehdään sekä siitä, ettei kaikista keräyspisteistä ole vielä tehty rekisteröintiä. Tietoja pisteistä ollaan kartoittamassa ja rekisteröintejä tehdään kartoituksen edetessä.

Jätteen keräyspisteet jakautuvat hyötyjätteiden keräyspisteisiin ja muihin jätteenkeräyspisteisiin. Yhdessä hyötyjätteen keräyspisteessä saattaa olla monen toimijan keräysastioita, jotka kaikki on rekisteröity erikseen. Hyötyjättepisteiden tarkastukset keskittyvät keräyspisteiden siisteyden valvontaan. Mahdollisesti tulee tarkastella myös rekisteritietojen ajantasaisuutta ja näkyvillä olevien ohjeistusten riittävyyttä. Hyötyjättepisteiden valvontatarve on vähäisempi kuin muiden jätteenkeräyspisteiden valvontatarve.

Hyötyjätepisteitä tullaan kartoituksen myötä valvomaan projektiluonteisesti esim. alue tai toiminnanharjoittaja kerrallaan. Tavoitteena on, että kaikki keräyspisteet valvotaan vähintään kerran 10 vuodessa. Valvontaohjelmassa tullaan määrittelemään vuosittaisen tarkastusten lukumäärä.

Muiden rekisteröityjen jätteenkeräyspisteiden toiminta voi olla varsin laajaa ja vaihtelevaa. Näiden toimijoiden osalta tarkastuksissa tulee selvittää keräystoiminnan asiallisuutta ja ympäristövaikutuksia, mutta myös jätteen asianmukainen toimittaminen käsiteltäväksi. Jätteiden siirtoihin tulee kiinnittää huomiota. Tarkastustarpeeseen vaikuttavat olennaisesti toiminnan laajuus, kerättävät jätejakeet ja toiminnasta aiheutuva pilaantumisen vaara. Myös näiden keräyspisteiden valvontaa tehdään kartoitustyön etenemisen myötä.

3.2.2 Toiminta, jossa syntyy vaarallista jätettä

Vaarallista jätettä syntyy mm. pienteollisuudessa, auto- ja konealan yrityksissä (korjaamot, maalaamot, koneurakointi, varikot) sekä lukuisissa muissa sekalaisissa kohteissa. Näiden kohteiden lukumäärää ei ole tarkalleen arvioitu, mutta se on merkittävä. Lukumäärää on kartoitettu alustavasti yrityksille lähetetyillä kyselyillä. Kyselyjen perusteella on laadittu raportti kohteista vuonna 2020, joka kuitenkin on päivityksen tarpeessa. Alustavan arvion mukaan toimintoja säännöllisen valvonnan piirissä olisi noin 30-40 kpl. Luvanvaraisten toimintojen osalta valvonta tehdään osana lupavalvontaa. Lisäksi pieniä kohteita on runsaasti.

Vaarallista jätettä tuottavia toimintoja pystytään tarkastamaan vain projektiluontoisesti. Toiminnot voidaan valita esim. tietyltä toimialalta tai alueelta.

3.2.3 Jätelain yleinen valvonta

Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen tehtäviin kuuluu myös jätelain yleinen valvonta, kuten jätelain nojalla annettujen jätehuoltomääräysten valvonta, jätehuoltoon liittymisen valvonta sekä roskaantumisen ehkäisemiseen liittyvät tehtävät. Jätehuoltomääräysten valvonnassa valvontakohteita ovat mm. jätteiden keräys ja lajittelu, jätteiden kuljetus, jätteiden kompostointi sekä vaarallisten jätteiden keräys. Roskaamisasiat tulevat yleensä viranomaisen tietoon haittailmoitusten perusteella tai muun ympäristövalvonnan yhteydessä. Roskaamisen osalta tehdään yhteistyötä ELY-keskuksen kanssa silloin, kun roskaantumiseen saattaa liittyä myös maaperän pilaantuminen (esim. öljypäästöt, jätteiden poltto tai hautaaminen). Pilaantunutta maaperää koskevissa asioissa toimivaltainen viranomainen on ELY-keskus.

Rakennetun ympäristön epäsiisteys voi johtua epäasiallisesta ulkovarastoinnista, huonosti hoidetuista rakennuksista tai jätteistä. Usein kyse on kaikista edellä mainituista. Jätelain valvonnassa voidaan puuttua vain jätteisiin. Maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) kautta asiaa voidaan lähestyä kokonaisvaltaisemmin. Usein tehokkaampaa onkin käsitellä asia MRL:n mukaisena asiana. Tällöin asia on rakennusvalvontaviranomaisen toimivaltaan kuuluva. Ympäristönsuojeluviranomainen puuttuu rakennetussa ympäristössä käytännössä vain niihin jätteisiin, joista voi aiheutua ympäristön pilaantumista eli erityisesti vaarallisiin jätteisiin.

Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen voi jätelain 125 §:n nojalla antaa muuta kuin ympäristöluvanvaraista toimintaa koskevan yksittäisen määräyksen, joka on tarpeen esim. roskaantumisen ehkäisemiseksi tai jätehuollon asianmukaisuuden varmistamiseksi. Annettua määräystä on valvottava.

3.3 Maa-aineslain mukainen valvonta

Maa-aineslain (555/1981) nojalla kunnan ympäristönsuojeluviranomainen toimii 1.7.2016 alkaen maa-aineslain tarkoittamana lupa- ja valvontaviranomaisena. Maa-aineslain mukainen valvonta perustuu sekä ennakko- (lupamenettely) että jälkivalvontaan (mm. tarkastuskäynnit sekä vuosi- ja tarkkailuraporttien tarkastaminen).

Ennen ottamistoiminnan aloittamista maa-ainesten ottajan on pyydettävä valvontaviranomaista suorittamaan alueella aloitustarkastus. Ottamistoiminnan päättymisen jälkeen lupa-ajan voimassaoloaikana ottajan on pyydettävä lopputarkastusta alueelle. Suositus on, että ottamisalueita valvottaisiin ottamistoiminnan aikana kerran vuodessa tehtävillä valvontakäynneillä (Maa-ainesten kestävä käyttö, Ympäristöhallinnon ohjeita 1/2009).

Maa-aineslain mukaisen valvonnan piiriin kuuluu myös kotitarveoton valvonta. Myös kotitarveotossa on noudatettava maa-aineslain mukaisia ottamisen rajoituksia, mutta vain yli 500 kiintokuutiometrin ottamisesta on tehtävä ilmoitus valvontaviranomaiselle. Kotitarveottoa valvotaan Arktisen Lapin ympäristönsuojelun alueella lähinnä yleisilmoitusten perusteella. Muuta valvontaa ei pystytä tekemään puutteellisten tietojen vuoksi. Kotitarveoton laajuutta ei ole arvioitu.

Arktisen Lapin ympäristönsuojelun alueella on noin 120-130 kpl voimassa olevaa maa-ainesten ottamislupia.

Nykyisillä valvonnan resursseilla ei kaikilla ottoalueilla ole ollut mahdollista suorittaa aloitustarkastuksia eikä suositusten mukaisia vuosittaisia tarkastuskäyntejä. Lopputarkastukset pyritään tekemään toiminnanharjoittajan ilmoitettua oton päättymisestä. Maa-aineslain mukaisesta valvonnasta ei ole laadittu valvontasuunnitelmaa eikä ottoalueita ole riskiluokiteltu. Tavoitteena on laatia maa-ainesten ottolupiin liittyvä valvontasuunnitelma, jossa ottoalueet riskiluokiteltaisiin kolmeen valvontaluokkaan; kerran vuodessa tarkastettaviin alueisiin, kerran kahdessa vuodessa tarkastettaviin ja kerran kolmessa vuodessa tarkastettaviin alueisiin.

3.4 Muu ympäristönsuojeluviranomaisen tekemä valvonta

3.4.1 Vesilain mukainen valvonta

Vesilain (587/2011) valvontaviranomaisina toimivat kunnan ympäristönsuojeluviranomainen ja ELY-keskus. Valvontaviranomaisten toimivalta on pääosin rinnakkaista ja jakamatonta.

Kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle on vesilaissa määrätty omaa toimivaltaa ojitusta koskevissa asioissa (vesilaki luku 5). Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen käsittelee mm. sellaiset ojituksia koskevat erimielisyydet, jotka eivät edellytä aluehallintoviraston lupaa ja joita ei käsitellä ojitustoimituksessa. Vireille tulevat ojitusasiat ovat yleensä haastavia ja resursseja kuluttavia. Kunnan ympäristönsuojelu ei tee vesilain mukaista suunnitelmallista valvontaa vaan vesilain valvonta keskittyy haittailmoitusten ja kirjallisten vireillepanojen käsittelyyn.

3.4.2 Vesihuoltolain mukainen valvonta

Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen käsittelee vesihuoltolain (119/2001) mukaiset hakemukset kunnalliseen vesijohtoverkostoon tai jätevesiviemäriin liittämisestä vapauttamiseksi vesihuoltolaitoksen toiminta-alueella. Lisäksi ympäristönsuojeluviranomainen käsittelee hakemuksen hulevesiviemäriin vapauttamisesta. Tarkastustarve

arvioidaan tapauskohtaisesti. Verkostoon liittymättömien kiinteistöjen liittäminen verkostoon kuuluu ensisijaisesti vesihuoltolaitoksille. Ympäristönsuojeluviranomaisen tehtävänä on tarvittaessa määrätä kiinteistö liittymään verkostoon tai hakemaan vapautusta liittymisvelvollisuudesta. Valvontatyötä vaikeuttavat vesihuoltoyhtiöiden puutteelliset tiedot liittymättömistä kiinteistöistä. Vesihuoltolain valvonta ei sisällä suunnitelmallista valvontaa.

3.4.3 Maastoliikenne- ja vesiliikennelain mukainen valvonta

Maastoliikennelain (1710/1995) nojalla ympäristönsuojeluviranomaisen tehtäviin kuuluvat muun muassa moottorikelkkailureittien reittisuunnitelmien hyväksyminen, reittien lakkauttaminen ja niiden valvonta sekä moottoriajoneuvokilpailuihin ja -harjoituksiin haettavien lupien lupahakemusten käsittely ja valvonta.

Vesiliikennelain (163/1996) nojalla kunnan ympäristönsuojeluviranomainen käsittelee vesialueella moottorikäyttöisellä vesikulkuneuvolla suoritettavia kilpailuja ja harjoituksia varten haettavia lupia.

3.4.4 Kemikaalilain mukainen valvonta

ELY-keskus ja kunnan ympäristönsuojeluviranomainen valvovat kemikaalien käyttöolosuhteita kemikaaleja käsittelevissä laitoksissa kemikaaleista aiheutuvien ympäristöhaittojen ehkäisemiseksi kemikaalilain ((599/2013) sekä REACH- (EY 1907/2006), biosidi- (EU 528/2012) ja POP- (EY 1102/2008) asetusten nojalla. ELY-keskuksen ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen toimivalta määräytyy ympäristönsuojelulain mukaisesti. Valvonta toteutetaan ensisijaisesti ympäristönsuojelulain ja jätelain nojalla tehtävän laitosvalvonnan yhteydessä.

3.4.5 Merenkulun ympäristönsuojelulain mukainen valvonta

Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen hyväksyy merenkulun ympäristönsuojelulain (1672/2009) 9 luvun mukaisen huvivenesataman sekä hyväksyy ja tarkastaa vähintään kolmen vuoden välein huvivenesataman jätehuoltosuunnitelman.

3.4.6 Ulkoilulain mukainen valvonta

Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen hoitaa myös leirintäalueviranomaisen tehtäviä. Leirintäalueita tarkastetaan tarvittaessa ja haittailmoitusten perusteella. Leirintäalueviranomaisen tehtävät eivät sisällä suunnitelmallista valvontaa.

4 RISKINARVIOINTI

Ympäristönsuojelulain nojalla valvottavien kohteiden määräaikaistarkastusten tiheys perustuu riskinarviointiin. Toiminnoille tehdään toimiala- ja laitoskohtainen sekä sijaintiperusteinen riskianalyysi ja riskinarviointi, joiden perusteella kullekin ympäristöluvanvaraiselle, yleisen ilmoitusmenettelyn varaiselle ja rekisteröintimenettelyn piiriin kuuluvalla kohteella määritetään riskiluokka (=valvontaluokka). Määräaikaistarkastusten järjestämisessä ei käytetä otantamenetelmää.

Toimialakohtaisessa riskinarvioinnissa tunnistetaan toiminnoista aiheutuvat ympäristöriskit, joita voivat olla mm. melu, ääni, päästöt ilmaan (haju, pöly, ilmansaasteet), viemäriin, pintavesiin, pohjavesiin tai maaperään, muodostuvat jätteet (laatu ja määrä), roskaantuminen tai epäsiisteys, onnettomuuksien tai häiriöpäästöjen riski. Riskin olemassaolo arvioidaan toimialakohtaisesti. Vakavina riskeinä pidetään esimerkiksi terveydelle haitallisten ilmansaasteiden päästöjä ja pohjaveden pilaantumista, kohtuullisina riskeinä esim. maaperän ja pintaveden pilaantumista ja lievinä riskeinä esimer-

kiksi viihtyvyyshaittaa (haju) aiheuttavia ilmansaasteita ja roskaantumista. Tämän perusteella toimialat sijoittuvat kolmeen valvontaluokkaan, joka määrää noudatettavan valvontatiheyden.

Laitoskohtaisessa arvioinnissa huomioidaan laitoksen sijainnista (esim. vesistön läheisyys, pohjavesialueet, vedenottamot, häiriintyvien kohteiden läheisyys) ja toiminnasta (mm. toiminnan laatu ja laajuus) aiheutuvat riskit sekä tiedossa oleva valvontahistoria (esim. lupaehtojen noudattaminen, raportointi, tiedossa olevat aiemmin havaitut puutteet). Lisäksi voidaan ottaa huomioon toiminnanharjoittajan mahdolliset ympäristöasioiden hallintajärjestelmät sekä muiden viranomaisten suorittama valvonta. Laitoskohtaisen arvioinnin perusteella muodostuu kunkin laitoksen lopullinen valvontatiheys, joka voi poiketa toimialakohtaisesta luokituksesta. Ympäristölle suuremman riskin aiheuttavaa toimintaa valvotaan tiheämmin.

Mikäli toiminnassa on esim. todettu toistuvia lupamääräysten laiminlyöntejä, voidaan valvontaluokkaa muuttaa, jos nähdään tarvetta tehostetulle valvonnalle. Lisäksi voidaan tehdä tarvittaessa ylimääräisiä tarkastuksia tapauskohtaisesti, kunnes toiminta on lupaehtojen mukaista. Valvontaa tehostetaan myös, jos luvanvaraisessa tai rekisteröitävässä toiminnassa tapahtuu ympäristönsuojelulain 123 §:n mukainen poikkeuksellinen tilanne, josta toiminnanharjoittajan on ilmoitettava viipymättä kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle.

Valvontaluokka I

- valvontaluokkaan kuuluvat ne toiminnot, joiden ympäristöriskien katsotaan olevan merkittäviä
- valvontaluokkaan I kuuluvat kaikki 1- tai 2-luokan pohjavesialueella sijaitsevat toiminnot
- tarkastetaan vähintään kerran 1-2 vuodessa

Valvontaluokka II

- valvontaluokkaan kuuluvat ne toiminnot, joiden ympäristöriskien katsotaan olevan kohtalaisia
- tarkastetaan vähintään kerran 3-4 vuodessa

Valvontaluokka III

- valvontaluokkaan kuuluvat ne toiminnot, joiden ympäristöriskien katsotaan olevan vähäisiä
- tarkastetaan vähintään kerran 5-6 vuodessa

Mikäli toiminnalle ei ole vielä tehty riskinarviointia, se kuuluu valvontaluokkaan III. Kaikki toiminnot tarkastetaan kuitenkin vähintään kerran lupakaudessa.

5 VALVONTAOHJELMAN LAATIMINEN

Valvontaohjelma sisältää tiedot kaikista ohjelmakaudella toteutettavista ympäristönsuojelulain mukaisista määräaikaistarkastuksista ja muista säännöllisen valvonnan toimenpiteistä. Valvontaohjelma muodostuu laitosluettelosta, joka sisältää laitoskohtaisen, edellä kuvattuun riskinarviointiin perustuvan suunnitelman valvontakauden aikana tehtävistä tarkastuksista ja mahdollisista muista suunnitelmallisista valvontatoimenpiteistä. Lisäksi ohjelmaan kirjataan kuvaus edellisen kauden valvontaohjelman tavoitteiden toteutumisesta.

Jätelain säännöllisen valvonnan kohteet sisältävät jätelain 100 §:n mukaisesti rekisteröidyt jätteen kerääjät ja toiminnot, joissa muodostuu merkittäviä määriä vaarallisia jätteitä. Tiedot toiminnoista, joissa muodostuu vaarallisia jätteitä, ovat puutteelliset ja niitä tarkennetaan käytävissä olevien resurssien puitteissa. Jätelain säännöllistä valvontaa kohdennetaan riskiperusteisesti huomioiden arvioinnissa jätemäärät, vaarallisten jätteiden määrä ja toiminnon ympäristöriskit.

Valvontaohjelmaan voidaan lisäksi kirjata muiden lakien (kuten maa-aineslaki ja vesilaki) mukainen säännöllinen valvonta. Koska valvontaohjelman laatiminen näiden osalta ei ole lakisääteistä, kannattaa nämä kuitenkin kirjata valvontaohjelmaan erillisenä lakisääteisestä valvontaohjelman osiosta.

Valvontaohjelma tehdään vuosittain, yleensä keväisin ennen uuden valvontakauden alkamista, ja se pidetään ajan tasalla päivittämällä uudet ja poistuvat toiminnot. Ohjelman mukainen suunnitelmallinen valvonta on maksullista. Valvontaohjelma on ei-julkinen asiakirja sen sisältäessä toimenpide- ja kohdeluettelon, jonka julkistaminen hallintolain 39 §:n tarkoittamalla tavalla saattaa heikentää valvonnan tavoitteiden toteutumista. Toiminnanharjoittajalla on kuitenkin oikeus saada tietää laitoksensa valvontaluokka ja sen määräytymisen perusteet.

Taulukko 3. Arktisen Lapin ympäristönsuojelun valvontaohjelman toimialakohtainen yhteenveto

Toimiala	Valvontaluokka
Malmien ja mineraalien kaivaminen, louhinta, murskaus	II
Mineraalituotteiden valmistus	II
Nahan ja tekstiilien laitospainaminen ja käsittely	III
Eläinsuojat ja kalankasvattamot	III
Liikenne	III
Jätteiden ammattimainen tai laitospainaminen sekä jätevesien käsittely	II-III
Betonituotetehdas	II
Muu toiminta (ulkona sijaitseva ampumarata)	III
Rekisteröitävät toiminnot	III
Naapurussuhtelain 17 § mukaiset kohteet	II

6 VALVONTATOIMENPITEET

Valvontasuunnitelmassa kuvataan valvonnan toteuttamista vain yleispiirteisesti. Ympäristönsuojeluviranomaisella on valvontaan liittyen käytävissään useita ympäristöministeriön ja ympäristöhallinnon laatimia valvonnan toteuttamiseen liittyviä ohjeistuksia ja oppaita.

Tarkastukset

Tarkastuksen ajankohta sovitaan yleensä etukäteen toiminnanharjoittajan kanssa. Vaihtoehtoisesti ajankohta ilmoitetaan asianosaiselle muulla tavoin etukäteen. Tarkastuksia tehdään myös etukäteen ilmoittamatta, jos ilmoittaminen vaarantaisi tarkastuksen tarkoituksen toteutumisen. Tarkastuksessa asianosaisena, jota asia välittömästi koskee, pidetään yleensä tarkastuksen kohteena olevan toiminnan harjoittajaa tai muuta tarkastettavan kohteen, tuotteen, tilan tai alueen haltijaa. Asianosaisella on oikeus olla läsnä tarkastuksessa sekä esittää mielipiteensä ja kysymyksiä tarkastukseen liittyvistä asioista. Tarkastuksella asianosaiselle kerrotaan tarkastuksen tavoitteista, tarkastuksen suorittamisesta ja mahdollisista jatkotoimenpiteistä aina kun se on tarkastuksen luonteesta johtuen mahdollista. Tarkastus tehdään aiheuttamatta tarkastuksen kohteelle tai sen haltijalle tarkastuksen tarkoitukseen nähden kohtuutonta haittaa. Tarkastuksesta laaditaan kirjallinen tarkastuspöytäkirja tai muistio. Siinä kuvataan tarkastuksen tarkoitus ja kulku sekä tarkastajan tekemät oleelliset havainnot. Kyseinen asiakirja annetaan tiedoksi tarkastuksessa läsnäoloon oikeutetulle asianosaiselle. Asiakirja saattaa sisältää myös jatkotoimenpiteiden kuvauksen, mutta jatkotoimenpiteistä voidaan lähettää myös erillinen asiakirja kuten kehotus tai selvityspyyntö / kuu-
leminen.

Määräaikaistarkastukset

Määräaikaistarkastuksia ovat toiminnan aloitustarkastus, valvontaohjelman mukaiset suunnitelmalliset määräaikaistarkastukset sekä toiminnan lopettamiseen liittyvä tarkastus. Ympäristölupalaitosten, ilmoituksenvaraisen toiminnan ja rekisteröitävän toiminnan määräaikaistarkastukset ovat maksullisia. Uusille lupavelvollisille kohteille pyritään tekemään ensimmäinen tarkastus toiminnan aloittamisen yhteydessä, jotta luvan antamien toimintaedellytysten täytyminen pystytään tarkastamaan.

Määräaikaistarkastuksista sovitaan toiminnanharjoittajan kanssa etukäteen ja hänelle varataan mahdollisuus osallistua tarkastukseen. Tarkastukseen kuuluu ennakkovalmistelu, keskimääräinen matka-aika, varsinainen tarkastus, tarkastuskertomuksen laadinta, toiminnanharjoittajan raporttien lukeminen ja muu tarkastuksen aiheuttama jälkityö (esim. uusintatarkastus toiminnassa todettujen puutteiden korjaamisen varmistamiseksi). Tarkastuksella käydään läpi mm. laitoksen toiminta ja tilat, ympäristölupa siihen liittyvine määräyksineen, toiminnassa tapahtuneet muutokset, tarkkailutiedot, lainsäädännön muutokset, toiminnasta mahdollisesti tulleet valitukset ja niiden seurauksena suoritettavat toimenpiteet. Tarkastuksesta laaditaan tarkastuskertomus, josta käy ilmi tarkastuksen kulku, esillä olleet asiat ja tarkastajan tekemät havainnot. Tarkastuskertomus annetaan toiminnanharjoittajalle ja kirjataan asianhallintajärjestelmään. Mikäli tarkastuskäynnin yhteydessä toiminnassa havaitaan laiminlyönti tai puute, tarkastaja asettaa määräajan korjaaville toimenpiteille ja tekee tarvittaessa uusintatarkastuksen määräajan umpeuduttua. Mikäli laiminlyöntiä ei korjata kehoituksista huolimatta, asia voidaan viedä ympäristönsuojeluviranomaisen ratkaistavaksi.

Maa-aineslain mukaiset tarkastukset

Ennen ottotoimintaan ryhtymistä alueella tehdään aloitustarkastus. Tarkastuksessa käydään toiminnanharjoittajan kanssa läpi lupapäätös, sen ehdot, määräykset ja muut velvoitteet. Ottamistoiminnan aikana alueelle tehtävien tarkastusten määrä riippuu toiminnan laajuudesta, ottajan omasta seurannasta ja ympäristötekijöistä. Lopputarkastus tehdään alueella, kun ottotoiminta on päätynyt ja kaikki jälkihoitotyöt on tehty. Lopputarkastuksessa varmistetaan, että maisemointi ja jälkihoito on ollut asianmukaista ja riittävää. Maa-ainesten ottotoiminnan valvominen edellyttää välillä myös mittauksen

suorittamista. Alueen laajuus ja ottotaso voidaan selvittää erikseen tilatuilla tarkistusmittauksilla. Kyse on ulkopuolisesta asiantuntijatyöstä, jonka valvoja tilaa tarvittaessa.

Muut tarkastukset

Suunnitelmalliset tarkastukset ovat vain pieni osa ympäristönsuojeluviranomaisen tekemistä tarkastuksista ja valvonnasta. Ympäristönsuojelulain 169 §:n mukaan, jos onnettomuuden, haitasta tehdyn ilmoituksen, luvan noudattamatta jättämisen tai muun seikan vuoksi on aihetta olettaa, että toiminnasta aiheutuu terveystahetta tai merkittävää muuta ympäristönsuojelulain 5 §:n1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua seurausta tai sen vaaraa, valvontaviranomaisen on tarkastettava toiminta tai selvítettävä asia muulla asianmukaisella tavalla. Jos samanaikaisesti on vireillä toimintaa koskeva lupa-asia, on tarkastus tai selvitys tehtävä mahdollisuuksien mukaan ennen lupa-asian ratkaisemista.

Luvan muuttamisen tarpeen arviointi

Valvonnan yhteydessä seurataan myös ympäristöluvan ajanmukaisuutta. Valvontaviranomaisen tulee arvioida luvan muuttamisen perusteiden olemassaoloa. Huomioon tulee ottaa esim. toiminnan aiheuttama pilaantumisen vaara. Myös luvan myöntämisen jälkeen asetetut uudet vaatimukset voivat laukaista luvan muuttamisen tarpeen arvioinnin. Jos valvonnassa havaitaan, että perusteet luvan muuttamiselle ovat olemassa, on luvan muuttamisprosessi käynnistettävä.

Raporttien ja selvitysten tarkastaminen

Lupapäätökset voivat sisältää veloitteita lisäselvitysten tekemiseen. Näiden selvitysten valvonta on keskeinen osa lupavalvontaa. Valvonta koostuu mahdollisen määräajan noudattamisen valvonnasta ja selvitysten riittävyden arvioinnista. Selvitysten perusteella arvioidaan myös jatkotoimenpiteiden tarvetta. Selvitysten käsittelystä voidaan periä taksan mukainen maksu.

Toiminnoista on usein myös vuosiraportointivelvollisuus. Raportointivelvollisuus voi olla kirjattuna lupamääräyksiin tai se voi olla suoraan lakisääteinen. Lupamääräyksissä tai lainsäädännössä määrätään vuosiraportissa esitettävät tiedot. Vuosiraportit tulee toimittaa viranomaiselle yleensä vuosittain tammi-maaliskuun välillä. Joidenkin toimialojen raportit toimitetaan viranomaiselle vain pyynnöstä, mutta tiedot tulee olla saatavissa pyydetäessä, eli toiminnanharjoittajan tulee kerätä tiedot joka tapauksessa. Mikäli vuosiraporttia ei toimiteta määräaikaan mennessä tai ne ovat puutteelliset, pyydetään toiminnanharjoittajaa toimittamaan puuttuvat tiedot. Vuosiraportit tarkistetaan ja niiden perusteella arvioidaan toiminnan luvanmukaisuutta ja jatkovalvonnan tarvetta. Tarvittaessa pyydetään toiminnanharjoittajalta lisätietoja. Tietoja voidaan pyytää myös muista kuin vuosiraportointiakoskevista seikoista. Mikäli käy ilmi, että toiminta on esim. oleellisesti laajentunut, aloitetaan luvan muuttamisen tarpeen arviointi.

Vuosiraporttien lisäksi luvissa saatetaan veloittaa toiminnanharjoittaja suorittamaan päästötarkkailua esim. pohjavesien tai pintavesien tilan tai ilmanlaadun seuraamiseksi. Näytteenoton tai mittausten tulokset tulee toimittaa valvontaviranomaiselle. Tarkkailutulokset / -raportit tarkastetaan niiden saavuttua. Jos esim. annetut tai yleiset raja-arvot ylittyvät tai tuloksissa havaitaan olennaisia muutoksia huonompaan, tulee ryhtyä tarpeellisiin valvontatoimiin. Mikäli tarkkailutuloksia ei toimiteta valvontaviranomaiselle, tulee valvontatoimiin ryhtyä tarkkailutulosten saamiseksi. Ympäristöluvanvaraisten, ilmoituksenvaraisten ja rekisteröitävien toimintojen tarkkailutulosten tarkistaminen on osa ympäristönsuojelulain mukaista maksullista valvontaa.

Hallintopakko ja tutkintapyyntö

Laadukas ja tehokas valvonta edellyttää, että viranomaisen käynnistää ongelman havaittuaan korjaavat valvontatoimet. Asian käsittelyä tulee jatkaa, kunnes tilanne on saatu hyväksyttävällä tavalla korjaantumaan. Kiireellisimpiä tapauksia varten valvontaviranomaisella on käytössään välittömiä valvontakeinoja kuten toiminnan keskeyttäminen tai välittömän määräyksen antaminen.

Valvonnallisina keinoina käytetään myös hallinnollisia pakkokeinoja. Hallintopakkoprosessi alkaa yleensä kehoituksella. Samalla toiminnanharjoittajaa kuullaan määräyksen antamisesta ja määräyksen tehostamisesta uhkasakolla tai teettämis- tai keskeyttämisuhalla. Määräys tehosteinen annetaan, mikäli asia ei ole korjaantunut kehoituksen perusteella. Annetun määräyksen toteuttamista tulee valvoa ja tarvittaessa kuullaan asetetun uhan tuomitsemisesta ja uuden tehosteen asettamisesta. Ellei tilanne korjaannu määräyksestä huolimatta, tuomitaan uhka ja samalla yleensä asetetaan uusi määräys uudella uhalla.

Ympäristönsuojeluviranomaisella on lakisääteinen velvollisuus tehdä tutkintapyyntö poliisille havaitessaan epäkohtia, joihin voisi liittyä rikkomus tai rikos. Tutkintapyyntöön tekemisen kynnyks on laissa melko matala. Tutkintapyyntöön voi jättää tekemättä vain perustellusta syystä. Ympäristönsuojeluviranomaisen tehtävänä ei myöskään ole arvioida, onko kyseessä rikos tai rikkomus. Pelkkä epäily mahdollisesta rikkomuksesta tai rikoksesta on syy tehdä tutkintapyyntö. Poliisin tehtävänä on tehdä asiassa esitutkinta.

Jätelain laiminlyöntimaksut

Jätelain laiminlyöntimaksu on hallinnollisessa menettelyssä määrättävä seuraamusluontoinen maksu. Jätelaissa on luettelo tilanteista, joissa laiminlyöntimaksua voidaan soveltaa. Lähtökohtaisesti kyseessä on helposti todennettava laiminlyönti, joka ei vaadi rikosoikeudellista tutkintaa.

Valvontaprojektit

Ajoittain voi olla tarpeen tarkastaa esim. jonkin toimialan tai tietyn alueen toimintoja keskitetysti. Valvontaprojekteja on hyvä hyödyntää esim. tilanteissa, jolloin lainsäädännössä annetaan uusia, tiettyä toimialaa koskevia määräyksiä tai tällaisten määräysten toimeenpanon määräaika lähestyy. Projektina voidaan toteuttaa myös jonkin tietyn alueen valvontaa esim. jätelain mukaiseen roskaantumiseen liittyen. Valvontaprojekteista pyritään tiedottamaan hyvissä ajoin ennen valvontatoimien aloittamista, jotta toiminnanharjoittajilla on mahdollisuus korjata mahdolliset puutteet jo ennen tarkastuksia.

Lausunnot

Lausunnot luetaan ympäristönsuojeluviranomaisen yleistehtäviin, mutta niiden antaminen on myös osa valvontatoimintaa eli erityistehtäviä. Lausunnoilla pyritään ennakolta saattamaan toisten viranomaisten tietoon seikat, jotka tulee ottaa huomioon päätöksenteossa. Hyvin valmistellut ja tehdyt päätökset vähentävät valvonnan tarvetta ja helpottavat jälkivalvontaa. Lausuntojen antaminen ei ole lakisääteistä, joten lausuntoja annetaan oleellisimmista asioista ja resurssien puitteissa.

7 VALVONNAN MAKSULLISUUS

Ympäristönsuojelulain 205 §:n 2 momentin mukaan kunnan ympäristönsuojeluviranomainen voi periä maksun valvontaohjelmassa esitetyistä säännöllisen valvonnan toimenpiteistä. Maksua voidaan periä kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen valvontavastuullekuuluvien rekisteröitävien ja luvanvaraisten sekä ilmoitusmenettelyn varainten toimintojen valvonnasta, joka on esitetty valvontaohjelmassa. Maksullisia voivat olla valvontatarkastusten lisäksi mm. vuosikertomusten ja tarkkailutulosten tarkistaminen.

Valvontamaksua voidaan periä myös onnettomuus-, haitta- ja rikkomuspohjaisesti. Maksullisia ovat tällöin tarkastukset, jotka johtavat kehotuksen antamiseen sekä kehoituksen (YSL 179 §), hallintopakkomääräyksen (YSL 175 §, 176 §) tai keskeytyksen (YSL 181 §) noudattamisen valvomiseksi tarpeellisista tarkastuksista tai muista toimenpiteistä. Tältä osin maksullisuus koskee kaikkea toimintaa.

Maksun suuruus ja sen perusteet määritetään kunnan hyväksymässä taksassa. Toiminnanharjoittajat ovat oikeutettuja saamaan tietoonsa oman toimintansa valvontamaksun määräytyisen perusteet (valvontaluokka).

Ympäristönsuojeluviranomaisen maksut perustuvat keskimääräiseen omakustannusarvoon. Taksassa on huomioitu ympäristönsuojeluasetuksen mukainen maksun kohdentaminen mikroyrityksille suunnitelmallisen valvonnan osalta. Taksassa on huomioitu, että muiden kuin viranomaisen tai haittaa kärsivän asianosaisen vaatimuksesta vireille laitetun asian käsittelystä voidaan vireille panijalta periä maksu, jos vireillepanoa on pidettävä ilmeisen perusteettomana.

Jätelain 44 §:n mukaan kunnan ympäristönsuojeluviranomainen voi periä maksuja valvontasuunnitelman mukaisista rekisteröidyn jätteen keräyksen tai jätteiden kansainvälisten siirtojen valvomiseksi tehdyistä määräaikaistarkastuksista ja muista valvontatoimista. Valvontamaksua voidaan periä tarkastuksista ja muista valvontatoimista, jotka ovat tarpeen roskaantuneen alueen siivoamista koskevan määräyksen (JL 75 §), yksittäisen määräyksen (JL 125 §) tai rikkomuksen tai laiminlyönnin oikaisemiseksi annettavan määräyksen antamiseksi ja sen noudattamisen valvomiseksi.

Maa-aineslain mukaisesta valvonnasta peritään vuotuista valvontamaksua, joka perustuu vuotuisen ottomäärään. Maksua peritään tämän lisäksi suunnitelmallisesta valvonnasta poikkeavista valvontatoimista kuten vakuuksiin liittyvistä muutoksista sekä hallintopakkopäätöksistä.

Maa-ainesten ottamislupa ja ympäristölupapäätös voidaan käsitellä samassa menettelyssä ja ratkaista yhdellä päätöksellä (YSL 47 a §). Yhteiskäsittelyluvan valvonnasta perittävät maksut perustuvat ympäristönsuojeluviranomaisen taksoihin (maa-aineslain mukainen valvontamaksu ja ympäristönsuojelulain mukainen valvontamaksu).

8 HENKILÖSTÖRESURSSIT JA TOIMIVALLAN SIIRTÄMINEN

Ympäristönsuojelulain mukaan valvontaviranomaisen on järjestettävä valvonta niin, että se on laadukasta, säännöllistä, tehokasta ja perustuu ympäristöriskien arviointiin. Valvonnan on oltava myös hyvää hallintoa koskevien vaatimusten mukaan eri toimi-

joita tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti kohtelevaa. Tämä edellyttää, että valvonalle on varattu riittävät voimavarat. Arktisen Lapin ympäristönsuojelussa on tällä hetkellä kokonaisuudessaan resursseja käytettävissä 4 henkilötyövuotta vakituisia viranhaltijoita sekä määräaikaisena 1 henkilötyövuosi toukokuuhun 2023 saakka. Lisäksi yleishallintoon liittyviin tehtäviin (mm. sihteeripalvelut ja kirjaamo) on varattu resursseja 0,5 henkilötyövuotta.

Kuntaliiton vuonna 2021 tekemän ympäristönsuojelun hallintokyselyn tulosten perusteella ympäristönsuojeluviranomaisen työaika jakautuu keskimäärin seuraavasti: 56 % erityistehtävät, 9 % muut tehtävät, 26 % yleistehävät (sisältäen mm. lausunnot, neuvonta), 9 % yleishallinto. Erityistehtäviin kuuluvat mm. lupien ja päätösten valmistelu sekä valvonta.

Yleistehäviin voidaan laskea kuuluvan mm. lausuntojen anto, erilaisten selvitysten ja suunnitelmien laatiminen, yhteistyötehtävät eri viranomaisten ja yhteisöjen kanssa sekä ohjaus, neuvonta ja tiedotus. Myös ympäristönsuojelun kehittäminen ja suunnittelu sekä ympäristön tilan seuranta kuuluvat yleistehäviin. Varsinkin lausuntojen valmistelu sekä erilaisten selvitysten ja raporttien laatiminen vievät yhä enemmän työaika ja niiden osalta resurssitarve on kasvamassa edelleen. Ympäristön tilan seurantaa tai ympäristönsuojelun suunnittelua ja kehittämistyötä ei juuri ehditä tekemään.

Erityistehtäviä ovat ympäristönsuojelu-, jäte-, vesi-, maa-aines-, vesihuolto-, maasto- liikenne- ja vesiliikennelaissa säädettyjen päätös- ja lupa-asioiden valmistelu ja päätösten tekeminen, lupien/päätösten valvonta ja muu valvonta (mm. yleinen laillisuusvalvonta). Erityistehtävien osalta työaika vievät yhä enemmän varsinkin erilaiset kehotusasiat, jotka johtavat mahdollisesti määräyksiin ja / tai hallintopakoon, ollen useimmiten pitkiä, haastavia ja resursseja kuluttavia prosesseja. Yleistä valvontaa lisäämällä olisi mahdollista vähentää kehotuksiin johtavia valvontaprosesseja. Myös lupaprosessien lainsäädännön asettamat vaatimukset ovat lisääntyneet, mikä osaltaan aiheuttaa pitkittyviä lupakäsittelyaikoja.

Ympäristöministeriön valvontaohjeen mukaan ympäristönsuojelulain mukaiseen valvontaan käytettävissä olevasta työajasta tulisi varata määräaikaistarkastuksiin noin 25-30 %. Muu valvonta-aika tulisi jättää raporttien tarkastuksiin, ylimääräisiin tarkastuksiin, lausuntoihin, neuvontaan, yleisiin valvontatehtäviin ja muihin valvontatehtäviin. Muiden (mm. maa-aineslaki) lakien mukainen valvonta ei kuulu edellä mainittuun valvontaan.

Tämän hetkisillä vakituisilla resursseilla (4 htv) ei ole realistisia mahdollisuuksia selviytyä tulevista valvontatehtävistä, sillä ilman suunnitelmallista valvontaakin ympäristönsuojelussa jää huomattava määrä tehtäviä hoitamatta. Arktisen Lapin ympäristönsuojelun alueella kesän valvontakausi on erittäin lyhyt. Lähes kaikki toiminnot ovat sellaisia, että ne on tarkastettava lumipeitteettömänä aikana. Tämä vaatisi lisäresursseja valvontaan valvontakauden ajaksi, jotta valvonnasta pystytään kohtuudella selviytymään. Lisäresursseja on erittäin haastava rekrytoida lyhyeksi määräajaksi. Valvonnan ongelmaksi muodostuu myös se, ettei tarkastuksia voi tehdä kuin viranomaisen määräämä viranhaltija (mm. YSL 172 §, jätelaki 123 §), jolla on tarkastusten suorittamisessa virkavastuu. Jotta ympäristönsuojeluviranomaisen kaikki tehtävät saataisiin kohtuudella suoritettua, tarvittaisiin resursseja tällä hetkellä lisää yhteensä arviolta 1 htv. Resurssitarve täsmentyy toiminnan vakiinnuttamisen edistytessä.

Henkilöstön osaamista ylläpidetään koulutuksien ja eri yhteistyökanavien kautta tapahtuvan yhteydenpidon avulla. Lisäksi lainsäädännön ja muihin muutoksiin perehdytään mm. Ympäristöhallinnon julkaisemiin oppaisiin perehtymällä.

Tehokas valvonta edellyttää ympäristönsuojeluviranomaisen toimivallan osittaista siirtämistä viranhaltijoille (delegointi). Lainsäädäntö sisältää säännöksiä mm. tilanteisiin, joissa valvontaviranomaisen on ryhdyttävä välittömiin valvontatoimiin. Ympäristönsuojeluviranomainen on päätöksellään siirtänyt toimivaltaa viranhaltijoille. Nämä delegoinnit tarkistetaan määräajoin ja päivitetään myös vastaamaan voimassa olevaa lainsäädäntöä.

9 VIRANOMAISTEN VÄLINEN YHTEISTYÖ

Viranomaiset, joiden kanssa ympäristönsuojelu tekee säännöllisesti yhteistyötä ympäristönsuojelulain valvonnassa sekä yhteistyömuodot on kuvattu pääpiirteissään seuraavassa:

Arktisen Lapin ympäristönsuojelu tekee yhteistyötä erityisesti Lapin ELY-keskuksen kanssa. Yhteistyö on tällä hetkellä erittäin toimivaa, vaikka tiedonvaihto välillä saattaa ollakin hidasta kummankin viranomaisen resurssivajeesta johtuen. Molemminpuolinen tiedonjakaminen on kuitenkin erittäin suuressa roolissa kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen ja ELY-keskuksen välillä. Arktisen Lapin ympäristönsuojelu myös osallistuu useita kertoja vuodessa samoihin koulutuksiin kuin ELY-keskus sekä myös ELY-keskuksen järjestämiin koulutuksiin. Myös erilaisissa työryhmissä ja projektien ohjausryhmissä on jäseniä sekä ELY-keskuksesta että Arktisen Lapin ympäristönsuojelusta. Yhteistyötä tehdään myös erilaisten lausuntojen muodossa (kunnan ympäristönsuojeluviranomainen esim. pyytää lausunnon ELY-keskuksesta ympäristölupahakemuksista sekä tarvittaessa maa-ainesten ottamislupahakemuksista) sekä osallistumalla samoihin tarkastuksiin. Yhteistyötä tehdään myös asioissa, joissa toimivalta on lain nojalla ns. jakamatonta. Kummallakin viranomaisella on myös lakiin perustuva velvollisuus ilmoittaa toiselle sellaisista valvonnassa havaitsemistaan puutteista, jotka kuuluvat toisen toimivaltaan.

Kunnan ympäristönsuojelu tekee yhteistyötä kunnan kaavoituksen kanssa. Kaavoituksessa huomioidaan ympäristöön liittyvät tarpeelliset rajoitteet. Ympäristöön liittyvät seikat pyritään selvittämään kaavoitusprosessin alkuvaiheessa. Inarin kunnassa kaavoitus pyytää ympäristönsuojeluviranomaiselta virallisen lausunnon kaavoitusprosessin eri vaiheissa. Ympäristönsuojeluviranomainen pyytää myös lausuntoja kaavoitukselta mm. kaavamääräyksiin ja muihin maankäyttöön liittyvissä asioissa. Yhteistyö kaavoituksen kanssa on lisääntymässä ja sitä on edelleen tarvetta lisätä ja tehostaa asioiden yhteensovittamisen kannalta. Yhteistyötä on tarpeen tehostaa varsinkin virallisten kaavalausuntojen antamisen ulkopuolella, jotta osapuolilla olisi mahdollisimman hyvä käsitys vireille tulevan tai vireillä olevan kaavan sisällöstä ja tavoitteista ja jotta kaavoitusprosessi etenisi mahdollisimman jouhevasti ja mahdollisimman vähän resursseja kuluttavasti.

Jätehuoltoviranomainen käsittelee jätehuoltomääräyksiä koskevat poikkeamishakemukset ja pyytää tarvittaessa ympäristönsuojeluviranomaisen lausuntoa. Jätehuoltomääräysten noudattamisen varsinainen valvonta kuuluu kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle. Valvontaan sisältyy myös hallinnollisten pakkokeinojen käyttäminen tarvittaessa.

Rakennusvalvonta pyytää ympäristönsuojelulta lausuntoja esim. ympäristönsuojelulain mukaisen luvanvaraisen tai rekisteröitävän toiminnan rakennuslupahakemuksiin. Menettelyllä voidaan varmistaa ympäristönsuojeluvirastimusten huomioiminen jo laitosta rakennettaessa ja se, että kaikki tarvittavat ympäristönsuojelulain ja maankäyttö-

ja rakennuslain mukaiset luvat on haettu. Myös rakennusten purkulupiin pyydetään ympäristönsuojeluviranomaisen lausuntoa. Lisäksi jätevesijärjestelmiin liittyen tehdään yhteistyötä. Rakennetun ympäristön siisteyden valvonnassa ympäristönsuojelu käsittelee jätelain tarkoittamat roskaamistapaukset ja rakennusvalvonta tapaukset, jotka liittyvät rakennusten kuntoon, epäasiialliseen varastointiin / yleiseen epäsiisteyteen.

Ympäristöterveydenhuollon kanssa tehdään tarvittaessa yhteistarkastuksia kohteisiin, joista saattaa olla myös terveyshaittaa. Tarkastukset voivat liittyä esim. meluun, savuun, haittaeläimiin tai eläinsuojeluun. Terveystarkastusviranomaiselta pyydetään lausunto mm. ympäristölupahakemuksiin. Yhteistyötä olisi joiltain osin tarpeen tehostaa.

Poliisi on velvollinen antamaan tarvittaessa virka-apua mm. ympäristönsuojelulaissa, jätelaissa ja maa-aineslaissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi. Ympäristön turmelamisesta, laiminlyönneistä ja muista ympäristönsuojeluviranomaisen toimivallan piiriin liittyvistä rikkomuksista tehdään tarvittaessa ilmoitus poliisille esitutkintaa varten. Tutkintapyynnön tekemisen kynnyks on viime vuosina madaltunut. Yhteistyö poliisin kanssa on viime vuosina huomattavasti lisääntynyt ja tehostunut. Ympäristönsuojelu on osallistunut mm. poliisin järjestämiin ympäristörikosasioihin liittyviin koulutuksiin. Sodankylän kunnan ympäristönsuojeluviranomainen on mukana myös Lapin ympäristörikostorjunnan työryhmässä, joka kokoontuu noin 2 kertaa vuodessa.

Pohjois-Suomen aluehallintoviraston kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi konsulttimalla heidän asiantuntijoitaan sekä osallistamalla yhteisiin tarkastuksiin. Lisäksi kunnan ympäristönsuojeluviranomainen antaa lausuntoja aluehallintoviraston toimivallassa olevista ympäristölupahakemuksista.

Pelastuslaitoksen kanssa tehdään yhteistyötä lähinnä öljyyn ja kemikaaleihin liittyvissä onnettomuustapauksissa. Onnettomuustapauksissa harkitaan aina tapauskohtaisesti tarvittavat valvonta- ja jälkiseurantatoimenpiteet. Yhteistyötä pelastuslaitoksen kanssa olisi joiltain osin tarpeen tehostaa.

Muita yhteistyötahoja ovat mm. GTK, Lapin Liitto ja Tukes.